แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีสุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล

Themes and strategy of the literatures of The Mekong Basin ecological fiction by Wutthisan Chanwibun

กานต์รวี แพทย์พิทักษ์[1] / วรวรรธน์ ศรียาภัย[2]/ บุญยงค์ เกศเทศ[3] / วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์[4]

Kanrawi Patphithak[1] / Warawat Sriyabhaya[2] / Boonyong Ketthet[3] / Warunya Yingyongsak[4]

[1,2,4] Department of Thai Language, Faculty of Liberal Arts, Phayao University, Phayao 5600, Thailand.

[3]School of Liberal arts, Walailak University, Nakhon Si Thammarat 80160, Thailand.

Corresponding author. Email: kanrawi4229@gmail.com

Received: April 15, 2020

Revised: December 12, 2020

Accepted: December 13, 2020

Abstract

This research paper aimed to analyze themes and strategies of the literatures of the Mekong basin ecological fiction by Wutthisan Chanwibun, based on two novels: "The River and the Old Man: Tales from Khon Phi Long" and "The Return of Seagu ll", by using concepts and criticism of literature. From the study, it can be concluded that the 2 novels have 3 important concepts, namely the world views concept, culture and beliefs concept and natural ways concept. In terms of presentation strategy, 3 strategies were

found as follows: Strategies to present through the Plot, Strategies by Point of View, Strategies presented through the Characters.

Keyword: Themes and Strategy of the Literatures, Ecological Novel, Wutthisan Chanwibun

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอของวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล จากข้อมูลนวนิยาย 2 เรื่อง คือ “สายน้ำและชายชรา: เรื่องเล่าจากคอนผีหลง” และ “การกลับมาของนกนางนวล” โดยใช้แนวคิดความรู้ในตัวบทซึ่งได้จากการอ่านเชิงวิเคราะห์ และแนวคิดความรู้นอกตัวบท เกี่ยวกับบทประวัติผู้แต่ง และแนวคิดการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมนวนิยาย จากการศึกษาสรุปได้ว่า วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล มีแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ การมองโลก วิถีวัฒนธรรมและความเชื่อ วิถีธรรมชาติ ในด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิดพบกลวิธีสำคัญ มี 3 กลวิธี คือ กลวิธีการนำเสนอโดยผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอโดยการเล่าเรื่อง กลวิธีการนำเสนอโดยผ่านตัวละคร

คำสำคัญ: แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรม, นวนิยายนิเวศวิถี, วุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล

บทนำ

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่ผูกพันคู่กับสังคม เนื่องจากนักเขียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสังคมจึงได้ใช้ประสบการณ์ชีวิตและเหตุการณ์ในสังคม ที่เกิดขึ้นจริงมาประกอบเข้ากับการสร้างสรรค์และจินตนาการให้เกิดเป็นผลงานวรรณกรรม โดยการสร้างงานวรรณกรรม ที่ใช้ฉากและพื้นที่ของประเทศ จะนำไปสู่การศึกษาทำความเข้าใจในด้านลึก ทั้งศิลปะ วัฒนธรรม สังคม การเมือง วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม แม่น้ำในทางธรรมชาติเป็นสมบัติสากล นับเป็นห่วงโซ่ของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของทุกชุมชนลุ่มน้ำโขง เมื่อมีวิกฤตปัญหาความเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำโขง ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนทุกชนชาติริมฝั่งแม่น้ำโขงที่ต้องเผชิญร่วมกัน เสียงของนักเขียนจึงเสมือนเป็นภาพสะท้อนจากวรรณกรรม

วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ประกอบด้วย นวนิยาย 2 เรื่อง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการนำเสนอแนวคิดนิเวศวิถี คือ การเสนอแนวคิดที่แสดงถึงการมองโลก การมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง รวมถึงวิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อ ที่นำมาซึ่งความพยายามปรับเปลี่ยนสำนึกให้กับผู้อ่านให้หันมารักษ์และหวงแหนธรรมชาติและนิเวศวิถี นวนิยายทั้งสองเรื่องนี้มีคุณลักษณะดีเด่นในเชิงวรรณศิลป์ประกอบด้วย โครงเรื่องที่มีจุดเด่น กระชับ ไม่ซับซ้อน อีกทั้งมีการทิ้งปมปริศนาไว้ให้ผู้อ่านได้คิด เรื่องสายน้ำและชายชราเรื่องเล่าจากคอนผีหลง ผู้เขียนได้สร้างตัวละครที่มีมิติ ของชายชราที่เสมือนเป็นตัวแทนของจิตวิญญาณสมัยเก่า ที่กำลังจะถูกหลงลืมไปจากลุ่มน้ำโขง กับ หลานชายต่างวัย ตัวแทนของเด็กหนุ่มรุ่นใหม่ที่ควรต้องเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาเชิงนิเวศดั้งเดิมของบรรพชนแห่งลุ่มน้ำโขงของเขา โดยการเรียนรู้และเข้าใจในวิถีแห่งธรรมชาติ สายน้ำและลักษณะนิสัยของปลาบึก ในขณะที่เรื่องการกลับมาของนกนางนวล ผู้เขียนได้สร้างตัวละคร เป็นสัตว์เป็นตัวเอกในการดำเนินเรื่อง มุมมองของนกนางนวล ที่มองการสร้างเขื่อนเป็นปมที่สร้างปัญหาให้กับวิถีชีวิตสัตว์น้ำน้อยใหญ่ ในลุ่มน้ำโขงอย่างมากมาย แต่การดำเนินเรื่องของนวนิยายทั้งสองเรื่อง มีกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านกลับมามีความอิ่มเอมใจ ชุ่มชื่นหัวใจ มีความสุขกับการสร้างจิตสำนึกที่ดีและคุณค่าให้กับการเคารพธรรมชาติและความเท่าเทียมกันของมนุษย์

ผลจากเหตุการณ์วิกฤติลุ่มน้ำโขงสำหรับแวดวงวรรณกรรมไทย ได้งานวรรณกรรมจำนวน 2 เรื่อง ที่มีคุณค่าควรให้ศึกษาแนวคิดและกลวิธี เพื่อวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล

2. เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยใช้วรรณกรรมนวนิยายจำนวน 2 เรื่องซึ่งเป็นนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูลซึ่งเป็นวรรณกรรมนวนิยายที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวทั้งสองเรื่อง คือ

1. เรื่องสายน้ำและชายชรา: เรื่องเล่าจากคอนผีหลง จำนวน 164 หน้า ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2553 โดยสำนักพิมพ์เปนไท พับลิชชิ่งจำกัด

2. เรื่องการกลับมาของนกนางนวล จำนวน 165 หน้า ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2555 โดยสำนักพิมพ์รูปจันทร์

ด้านแนวคิด

ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดดังนี้

1. แนวคิดในการวิจารณ์เชิงนิเวศ ของธัญญา สังขพันธานนท์ (Sankhaphanthanon, 2013, pp. 29-91) ในวรรณคดีสีเขียวกระบวนทัศน์และวาทกรรมธรรมชาติในวรรณคดีไทยซึ่งแสดงแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในตัวบทวรรณกรรมรวมถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมร่วมสมัยที่นำเสนอปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม โดยที่มนุษย์มีกระบวนทัศน์หรือระบบความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แสดงถึงความสำนึกและตระหนักรู้ในสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเคารพและเกื้อกูลต่อชีวิตอื่นรวมถึงสำนึกที่จะธำรงรักษาสายสัมพันธ์ดังกล่าวให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตามวิถีคิดและภูมิปัญญาแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

2 .แนวคิดในการพินิจปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านมุมมองวรรณกรรมอเมริกันร่วมสมัย ของ ดารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์ (Praditatsanee, 2011, p. 538) เสนอถึงการใช้ความคิดความเชื่อที่เชื่อมโยงกับภาษาและเรื่องเล่ารวมทั้งจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึก องค์ประกอบที่มีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม กระบวนทัศน์ใหม่ที่มองว่ามนุษย์เป็นเพียงสมาชิกหนึ่งในชุมชนแห่งสรรพชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอิงอาศัยสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และจำเป็นต้องเคารพกฎเกณฑ์ของชุมชนและสิทธิการดำรงอยู่ของสมาชิกอื่น ๆ โดยตัวบทวรรณกรรมสิ่งแวดล้อม เน้นถึงความสำคัญของการเริ่มแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม

3. แนวคิดสำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติ และสำนึกนิเวศที่เป็นมิตรกับธรรมชาติของ ยุพยง ทัศคร และมารศรี สอทิพย์ (Thatsakorn and Sorthip, 2018, pp. 90-113) ที่ได้นำเสนอ แนวคิดในการมองเห็นคุณค่าของชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงถึงวิกฤติที่เกิด

จากการกระทำของมนุษย์นั่นเอง ซึ่งแนวคิดทั้งหมดนี้จะก่อให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรหรือสรรพสิ่งอื่น ๆ

4. แนวคิดกลวิธีการเล่าเรื่อง ของ สายทิพย์ นุกูลกิจ (Nukunkit, 2000, pp. 123-124) คือ วิธีการที่ผู้แต่งใช้หนทางถ่ายทอดเรื่องราวสู่ผู้อ่าน มี 4 วิธี คือผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่อง ผู้แต่งให้ตัวละครเอกเป็นผู้เล่าเรื่อง ผู้แต่งให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่อง และผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องราวของตัวละครต่าง ๆ

5. แนวคิดเกี่ยวกับตัวละครในเรื่อง ของกุหลาบ มัลลิกะมาส (Manlikamat, 2005, pp. 111-112) กล่าวว่า ตัวละครคือผู้มีบทบาทในเนื้อเรื่อง ตัวละครอาจเป็นคนหรือเทียบเท่าคนก็ได้ ตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์ (หรือใกล้เคียงที่สุด) แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นบุคคลจริงในจดหมายเหตุ ตัวละครจึงเป็นผู้ดำเนินเรื่องโดยแสดงถึงลักษณะต่าง ๆ 2 กลวิธี คือ ผู้แต่งบรรยายเอง และตัวละครในนวนิยายกล่าวเองในบทสนทนา กับ แนวคิดของ สรณัฐ ไตลังคะ (Tailangkha, 2017, pp. 77-81) กล่าวถึงการนำเสนอความรู้สึกและความคิดของตัวละคร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครมากขึ้น วิธีการที่จะถ่ายทอดคำพูด ความคิดและความรู้สึกของตัวละครมีหลายแบบ เช่น ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละครหรือรายงานผู้อ่าน อาจใช้บทพูดเดี่ยวในใจหรือกระแสสำนึก หรือวิธีที่ผู้เล่ายกคำพูดของตัวละครอาจเป็นการยกคำพูดของตัวละครมานำเสนอโดยตรงก็ได้

6. แนวคิดจากความรู้ในตัวบท คือ ประเด็นของเนื้อหาสาระ รายละเอียด ข้อความของตัวบทวรรณกรรม และความรู้นอกตัวบทคือเหตุการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์ในเรื่องราวของนวนิยายเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล

7. แนวคิดการวิเคราะห์ความขัดแย้งในวรรณกรรม ของกุหลาบ มัลลิกะมาส (Manlikamat, 2000, pp.101-102) ที่กล่าวถึงโครงเรื่องที่มีปัญหาหรือความขัดแย้ง (Conflict) ที่สำคัญเกิดขึ้นกับตัวเอกของเรื่อง เป็นปัญหาหรือความขัดแย้งที่มีความเข้มข้นรุนแรง มีอิทธิพลที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหรือมีผลกระทบอย่างแรงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของเรื่อง มี 3 แบบคือ 1. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับคู่กรณี คู่ต่อสู้หรือกับบุคคลอื่น (man against man) 2. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งต่อต้านบีบบังคับมนุษย์จากอำนาจภายนอก (man against environment) 3. ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างตัวเอกของเรื่องกับตนเอง (man against himself)

ด้านเวลา

ระยะเวลาของข้อมูลวิจัย อยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2551-2560 รวมเป็นระยะเวลา 10 ปี

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Reserch) โดยผ่านวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูลจำนวนสองเรื่องคือ เรื่องสายน้ำและชายชรา: เรื่องเล่าจากคอนผีหลง และ เรื่องการกลับมาของนกนางนวล โดยมีวิธีวิจัยดังนี้ คือ รวบรวมข้อมูลวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกข้อมูลจากวรรณกรรมนวนิยายที่เกี่ยวกับนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูลทั้งหมด ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 2 เรื่อง คือ สายน้ำวรรณกรรมและชายชรา: เรื่องเล่าจากคอนผีหลง และเรื่องการกลับมาของนกนางนวล วิเคราะห์ข้อมูลแนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล สรุป อภิปรายผลและให้ข้อเสนอแนะ และนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบแนวคิดในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล
2. เข้าใจกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล
3. เป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางสร้างสรรค์วรรณกรรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นที่สนใจและเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และกระตุ้นให้สังคมสนใจ และให้ความสำคัญด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ ทั้งในด้านแนวความคิด ทัศนคติและแนวทางปฏิบัติ นำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล สรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือแนวคิดในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนวรรณกรรมได้นำเสนอแนวคิดไว้ 3 แนวคิด และกลวิธีการนำเสนอแนวคิดไว้ 3 กลวิธี โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล

แนวคิดของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล มีกระบวนทัศน์ที่มองตัวบทวรรณกรรมเกี่ยวกับสรรพชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การมองโลก วิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อ วิถีธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดเหล่านี้เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม แนวคิดทั้ง 3 แนวคิดที่ผู้วิจัยพบมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การมองโลก จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล พบว่าวุฒิศานต์ จันทร์วิบูลมีแนวคิด 2 แบบ คือ การมองโลกตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง และการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง

1.1.1 การมองโลกตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง จะเป็นการแสดงภาพความเป็นธรรมชาติตามความเป็นจริง เช่น การเล่าฉากที่มีความงดงามของภาพริมน้ำโขง วิถีชีวิตริมน้ำโขง รวมถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในวิถีชีวิตและสังคมลุ่มน้ำโขงที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงคือการสร้างเขื่อนและการระเบิดเกาะแก่ง ดังข้อความที่ว่า

> *..... ในห้องประชุมมืดสลัวเพราะกำลังฉายสารคดีเกี่ยวกับแม่น้ำโขงบนจอผ้าสีขาว มอนเดินหาที่นั่งด้านหนึ่งเพราะเขามองไม่เห็นว่าอุ้ยอินคำนั่งตรงไหน เขามองไปที่จอภาพ มันเป็นภาพแม่น้ำโขงที่เขาคุ้นเคยตั้งแต่เด็กความสวยงามของเกาะแก่งหินผา ผู้คนที่อาศัยดื่มกินจากแม่น้ำ ทั้งคนเก็บไก คนหาปลาคนปลูกผักริมฝั่งโขงรวมถึงชาวบ้านทั้งสองฟากฝั่งไทยลาวที่ลงมาใช้น้ำจากแม่น้ำโขง ทั้งหมดทั้งมวลคือวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความงดงามอยู่ในตัวเอง แต่มันกำลังจะเปลี่ยนแปลงไป หลังจากนั้นกลุ่มอนุรักษ์ได้ขึ้นมาให้ข้อมูล เกี่ยวกับการพัฒนาโดยเฉพาะการ*

สร้างเขื่อนและการระเบิดเกาะแก่งของจีนด้วยต้องการช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติจากแม่น้ำโขง จีนได้ทำการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำโขงเสร็จไปแล้วสามเขื่อน คือเขื่อนมันวาน เขื่อนด้าเฉาซาน และเขื่อนเซี่ยวหวาน

(Chanwibun, 2010, pp. 115-116)

นอกจากนี้ยังมองโลกตามความเป็นจริงในเรื่องการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ตัวอย่าง การสร้างเขื่อนที่มีความสามารถกักเก็บและควบคุมปริมาณน้ำที่จะไหลลงมาในแม่น้ำโขง ธุรกิจการค้าขายที่มาพร้อมกับความเจริญและการทำลายไปพร้อม ๆ กัน ดังข้อความว่า

...ถ้าเป็นฤดูแล้งกำแพงหินแต่ละแห่งจะทยอยกันปล่อยน้ำลงมาเป็นทอด ๆ เพื่อหนุนให้เรือสินค้าขนาดใหญ่สามารถล่องลงไปถึงเชียงแสนได้ มันเป็นโลกของธุรกิจที่เจืองไม่มีวันเข้าใจได้เลย....(Chanwibun, 2012, p. 51)

...กำแพงภูเขานี้สามารถทำให้เรือสินค้าสามารถล่องไปขายในฤดูแล้งได้ เจ้าเห็นโรงงานนั้นไหม เหล่านั้นเป็นโรงงานผลิตไฟฟ้าทำให้เกิดเสาไฟฟ้าสูงมากมายเรียงไปตามถนน มีเส้นสายเชื่อมโยงกันไปตลอด แต่ที่น่าเศร้าคือ... .....“ข้าเคยได้ยินมาว่าทุกแห่งหนที่มีการสร้างกำแพงหินพวกนี้ขึ้นมา ก็จะมีหมู่บ้านจมหายอยู่ใต้สายน้ำเหมือนที่นี่ บ้านอันเป็นที่เกิดและตาย ข้าไม่รู้ว่าพวกเขาทำร้ายคนของตัวเองได้อย่างไรเพราะว่าบ้านของใคร ใครก็ต่างรักกันทั้งนั้น” นางนวลเฒ่าพูดอย่างเศร้าสร้อยมีหยาดน้ำคลอในหน่วยตา... (Chanwibun, 2012, pp.56 - 57)

1.1.2 การมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง ผู้เขียนแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตในลักษณะของประโยชน์หรือคุณค่าที่มีต่อกันและกัน ทั้งที่พึ่งพาอาศัยหรือกระทั่งการใช้ประโยชน์ร่วมกัน คุณประโยชน์และโทษของการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสายน้ำของชีวิตชุมชนลุ่มน้ำโขง เมื่อใดที่เกิดเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ จะไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้นแต่ยังมีผลกระทบและเป็นปัญหาวิกฤตต่อวิถีของระบบนิเวศนั้นโดยตรงด้วย ดังข้อความที่ว่า

....เขาไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่า เกาะแก่งในแม่น้ำโขงจะมีความสำคัญกับปลาและผู้คนอย่างมากมายถึงเพียงนี้ อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งชนิด

ขาดไปเสียไม่ได้ เพราะนอกจากเกาะแก่งหินผาจะเป็นที่อยู่อาศัยที่หากินวางไข่และเลี้ยงลูกจนเติบโตแล้ว มันยังเป็นเหมือนบ้านของสัตว์นานาชนิด ทั้งนกและแมลงต่าง ๆ อีกมากมาย นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งทำมาหากินของผู้คนอีกด้วย...

(Chanwibun, 2010, p. 132)

ผู้เขียนมีความพยายามปรับเปลี่ยนสำนึกให้กับผู้อ่านให้หันมารักษ์และหวงแหนธรรมชาติและนิเวศวิถี ด้วยการแสดงให้เห็นถึงผลพวงจากกระบวนทัศน์ที่ให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางและลดทอนคุณค่าของสรรพสิ่ง ด้วยการมีอำนาจเหนือสรรพสิ่ง ตักตวงผลประโยชน์จากธรรมชาติ มุมมองที่เห็นว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือกำเนิดมาเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ คุณค่าของสรรพสิ่งถูกกำหนดเพื่อมนุษย์ กระบวนทัศน์เช่นนี้จึงดำเนินไปพร้อมกับสังคมและการพัฒนาเพื่อความก้าวหน้าทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ มุ่งสู่ความเจริญท่ามกลางผลกระทบต่อนิเวศวิถี ดังข้อความว่า

...เด็กหนุ่มตั้งใจฟังชาวบ้านแต่ละคนพูดถึงความรู้สึกและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและการระเบิดแก่ง ที่เห็นได้ชัดคือระดับน้ำที่ขึ้นลงไม่ปกติ ซึ่งก่อผลกระทบกับคนที่หาปลาโดยตรง เพราะปลาจะว่ายทวนน้ำขึ้นมาวางไข่และกลับลงไปตามฤดูกาลของมัน ซึ่งระดับน้ำที่ขึ้นลงผิดปกติจะก่อความสับสนให้ปลาและอาจทำให้วงจรชีวิตของมันเปลี่ยนไป นอกจากนั้นยังมีผลต่อชาวบ้านที่ปลูกพืชผักอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ และคนเก็บไกในแม่น้ำ การระเบิดแก่งทำให้แม่น้ำเปลี่ยนทิศทาง ร่องน้ำแปรเปลี่ยนมีผลทำให้ตลิ่งพังทลาย...

(Chanwibun, 2010, p. 117)

1.2 วิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อ จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล พบว่ามีการแสดงแนวคิดทั้งวิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขงอย่างชัดเจน เช่น

1.2.1 วิถีวัฒนธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีในวันสงกรานต์ ซึ่งจะมีทั้งการเฉลิมฉลองและพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนในชุมชน ผู้เขียนให้ตัวละคร “มอน” ในเรื่องสายน้ำและชายชราเรื่องเล่าจากคอนผีหลง เป็นเสมือน

ตัวแทนของเด็กรุ่นใหม่ที่กลับมาเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยผ่านภูมิปัญญาบรรพชน เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ เพื่อกอบกู้ไว้ซึ่งจิตวิญญาณของชีวิต พบในความตอนหนึ่งดังนี้

> *...เมื่อปีที่แล้วเขายังเห็นอุ๊ยอินคำหัวเราะเริงร่าอยู่ในงานเฉลิมฉลองของหมู่บ้าน แกเป็นมือตีโหม่งให้กับวงสะล้อซอซึงของขบวนแห่ในวันสงกรานต์ โดยมีรถชักลากพระพุทธรูปไปตามถนนสายหลักของเมืองให้ชาวบ้านได้สรงน้ำเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่เมือง นอกจากนั้นในตอนเช้าอุ๊ยอินคำยังปลุกให้เขาตื่นแต่เช้ามืด และชวนไปทำบุญที่วัดพระแก้ว พอถึงวันที่ 18 เมษายน อุ๊ยอินคำชวนเขาไปดูพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึกที่พิพิธภัณฑ์ปลาบึกตรงหน้าวัดหาดใคร้ ซึ่งมีการทำพิธีบวงสรวงกันอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีก่อนที่เหล่าพรานปลาบึกจะออกไหลมอง อีกสองวันต่อมา อุ๊ยอินคำพาเขาไปร่วมกับชาวบ้านวัดหลวงทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อผาถ่าน และทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ จนเขานึกแปลกใจว่าเหตุใดคนหาปลาแก่ ๆ คนหนึ่งจึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายถึงเพียงนี้ ทั้งที่เขาคิดว่ามีมากคนมองไม่เห็นถึงความสำคัญของประเพณีอันดีงามเหล่านี้อีกต่อไปแล้ว...*
>
> (Chanwibun, 2010, p.16)

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมการดำรงชีพอย่างหนึ่งของชุมชนลุ่มน้ำโขง ในการออกล่าปลาบึกซึ่งจะมีการบวงสรวงเทพเจ้า ประสบการณ์ของ “อุ๊ยอินคำ” ถือเป็นภูมิปัญญาเชิงนิเวศแบบดั้งเดิม ที่อุ๊ยอินคำได้รับการสืบทอดมาจากบรรพชนคนรุ่นก่อน จนเกิดการเรียนรู้การเข้าใจในธรรมชาติของสายน้ำและลักษณะนิสัยของปลาบึก ดังข้อความว่า

> *...ก่อนที่จะมีการออกล่าปลาบึก ชาวบ้านต้องทำพิธีบวงสรวงเทพเจ้าปลาบึก ไหว้ผีโพ้ง ผีลวงและผีแม่ย่านางเรือทุกครั้งก่อนออกล่า เพราะปลาบึกมีผีลวงเป็นผู้ใหญ่แห่งวังปลาเป็นเจ้าของ จนมีถ้อยคำที่บอกต่อกันมาว่าล่าไม่ได้แต่ให้ขอ...ในปีนั้นเมื่อฤดูดอกซอมพอแย้มบาน แกลงมือตีสะแบงด้วยตนเอง ครั้นทำพิธีไหว้ผีโพ้ง ผีลวงและผีเรือด้วยเครื่องเซ่นไหว้จำพวกเหล้าไห ไก่คู่ กระจก หวีดอกไม้แดง และผ้าพับแล้วแกและเพื่อนตระเตรียมเรือออกไปนอนเฝ้าอยู่บนหาดของดอนแวงหลายคืน*
>
> (Chanwibun, 2010, p. 60)

1.2.2. คติความเชื่อ มีการนำความเชื่อมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่นการเดินทางว่ายน้ำของปลาบึกที่ว่ายทวนแม่น้ำโขง นอกจากนี้คือการใช้ความเชื่อในการตั้งชื่อสถานที่ ให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ ดังข้อความว่า

"นานนับพันปีมาแล้วที่เราออกเดินทางขึ้นล่องมาตามแม่น้ำสายนี้" นางนวลเฒ่าเริ่มต้นเล่าเรื่องถึงเรื่องราวของนกนางนวลผู้มีหน้าที่นำทางฝูงปลาบึกในแม่น้ำโขง" เรื่องราวของพวกเราถูกเล่าขานบอกต่อกันมาเคียงคู่กับปลาบึกอยู่เสมอว่า เมื่อใดที่มองเห็นนกนางนวลบินขึ้นมาจากปลายน้ำ นั่นหมายความว่า จะมีปลาบึกว่ายทวนแม่น้ำโขงขึ้นมา แม้พวกเราที่นี่จะเรียกน้ำโขงว่าแม่น้ำล้านช้างก็ตาม....ความเชื่อที่ว่าปลาบึกเป็นปลาเทพเจ้าผู้ใดได้กินจะประสบโชคดีและได้บุญเป็นเหตุให้ผู้คนอยากกินเนื้อของปลาบึกผู้คนจึงพากันมาตามล่าปลาบึกที่กำลังว่ายน้ำติดตามข้ามา....(Chanwibun, 2010, p.15)

....การก่อเกิดของหินผาในแม่น้ำลำโขง หลายคนเชื่อกันว่ามีต้นกำเนิดมาจากปู่ละหึ่งหรืออ้ายคำฟ้าซึ่งชาวเมือง เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของชาวเมืองและเป็นปฐมบทของสรรพสิ่ง อุ๊ยคำเคยเล่าถึงตำนานของปู่ละหึ่งให้ฟังว่า ในสมัยก่อนแผ่นดินไม่ได้เป็นแบบนี้ แม่น้ำไม่ได้กว้างใหญ่ถึงเพียงนี้ หากจะมีเพียงปู่ละหึ่งเท่านั้นที่มีร่างกายใหญ่โต ก้าวย่างแต่ละครั้งจะมีเสียงสั่นสะเทือนเลื่อนลั่นติดตามไปทุกฝีก้าว ปู่ละหึ่งมีอาชีพเผาถ่านขายได้เดินทางย่ำย่างหาบถ่านไปขายตามที่ต่าง ๆ ทุกรอยเท้าที่ก้าวเดินจนเกิดเป็นร่องน้ำสายน้ำหลากไหล วันหนึ่งปู่ละหึ่งหาบคอนถ่านเดินทางขึ้นไปขายทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองแต่ด้วยถ่านมีน้ำหนักมากเกินไปไม้คานจึงเกิดหักลง ถ่านจึงตกลงมากระจัดกระจายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ แล้วกลับกลายมาเป็นหินผา ซึ่งมีหินผาโขดหนึ่งอยู่ที่ริมฝั่งน้ำท่าวัดหลวง ชาวบ้านเรียกกันว่าผาถ่าน เพราะมันมีลักษณะคล้ายกับกองภูเขาถ่าน ซึ่งชาวบ้านวัดหลวงจะมาทำพิธีบวงสรวงกันทุกปี ส่วนไม้คานที่หักหล่นจึงเกิดเป็นบ้านเมืองกานขึ้น ...

(Chanwibun, 2010, pp.27-28)

1.3 วิถีธรรมชาติ

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของชีวิต เช่น ความหลากหลายของระบบนิเวศ พยายามอธิบายผลกระทบว่าถ้าไม่มีความหลากหลายทางชีวภาพก็จะไม่มีความเหมาะสมให้กับสรรพสัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งมนุษย์ สภาพจากแก่งที่ตื้นเขิน หินผุกร่อน เมื่อถูกแสงแดดจะมีตะไคร้น้ำ มีสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กเข้ามาอาศัยเกิดสังคมผสมของพืชและสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงวัฏจักรของชีวิตปลาบึกรวมไปถึงสภาพท้องน้ำที่เหมาะกับการเจริญเติบโตของไกซึ่งเป็นอาหารของปลาบึก ดังเช่นข้อความที่ว่า

> *"...แต่ความจริงก็คือ ช่วงที่ปลาหึกขึ้นมาเป็นเพราะถึงช่วงฤดูวางไข่ของมัน ครั้นเริ่มมีฝนตกลงมาทางเหนือน้ำ พอได้กลิ่นฝนกลิ่นน้ำใหม่ปลาอพยพพวกนี้ก็จะพากันว่ายทวนน้ำขึ้นมาเจ้าหึกก็เหมือนกัน และอีกอย่างช่วงเวลานี้น้ำของจะเริ่มมีอาหารสมบูรณ์มากขึ้น โดยเฉพาะไกที่เริ่มแก่คนเรากินไม่ได้มันก็เป็นอาหารของปลา แล้วเจ้าหึกมันก็ชอบไกเป็นพิเศษเสียด้วย" แกหัวเราะ เจ้าหึกมันจะขึ้นมากินไกตามหาดตามดอน และตามหินผาเหล่านี้โดยเฉพาะบริเวณหน้าวัดขาดใครที่เค้าจับปลาหึกได้ เพราะพื้นที่บริเวณดอนแวง มันมีท้องหาดที่ราบเรียบไม่ได้มีเกาะแก่งมากนัก บริเวณนั้นจึงเป็นพื้นที่เดียวของเชียงของที่พอจะล่ามันได้*
>
> (Chanwibun, 2010, p.82)

ในนวนิยายเรื่องการกลับมาของนกนางนวลก็จะมีการบรรยายลักษณะของสภาวะในธรรมชาตินกนางนวลต้องพยายามปรับสภาพร่างกายให้สามารถดำรงชีวิตได้ เช่นดังข้อความว่า

> *"พวกมันบินขึ้นไปตามแม่น้ำที่กำลังจะกลายเป็นน้ำแข็ง ผ่านท้องทุ่งที่ล้อมรอบไปด้วยเทือกเขาสูงอันเยือกเย็นและขาวโพลนไปด้วยหิมะ ภูมิประเทศเต็มไปด้วยเวิ้งว้างสีขาวไกลสุดลับสายตา เจืองไม่เคยเห็นอย่างนี้มาก่อนเลย ... เจืองมองเห็นแม่น้ำสองสายไหลมาหลอมรวมกันเป็นแม่น้ำโขงด้านหน้าของตัวเมืองได้ทั้งหมด*
>
> (Chanwibun, 2012, p.135)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดในนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูลมีทั้งหมด 3 แนวคิด คือ การมองโลก วิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อ วิถีธรรมชาติ โดยมีกระบวนทัศน์ที่มองตัวบทวรรณกรรมเกี่ยวกับสรรพชีวิตในด้านต่าง ๆ แนวคิดทั้งหมดเหล่านี้เป็นประโยชน์ให้ผู้อ่านเกิดความตระหนักรู้และสร้างสำนึกในการปรับเปลี่ยนจิตวิญญาณในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และธรรมชาติแบบสมดุลและยั่งยืนต่อไป

2. กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล

กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้กลวิธีที่ผสมผสานและสอดคล้องกัน โดยกลวิธีการนำเสนอแนวคิดมี 3 กลวิธี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยการเล่าเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพอสังเขปตามลำดับดังนี้

2.1 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านโครงเรื่อง Manlikamat (1995, p.101) กล่าวว่า โครงเรื่องมีลักษณะใกล้เคียงกับเนื้อเรื่อง แต่สั้นและสังเขปความกว่าเนื้อเรื่อง โครงเรื่องอาจบอกเราว่าตัวละคร คิดอย่างไร พูดอะไร แต่จะไม่บรรยาย หรือวิเคราะห์ตัวละครเหล่านั้นเหมือนในเนื้อเรื่อง แม้เหตุการณ์ก็กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์สำคัญในเนื้อเรื่องเท่านั้น จากวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล ประกอบด้วยวรรณกรรมนวนิยาย 2 เรื่อง ผู้เขียนได้สร้างโครงเรื่องโดยใช้ปัญหาหรือความขัดแย้งระหว่างตัวละครซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องกับคู่กรณี ในเรื่องสายน้ำและชายชราเรื่องเล่าจากคอนผีหลงตัวละครเป็นมนุษย์ ในเรื่องการกลับมาของนกนางนวล ตัวละครเป็นนกนางนวล แต่สำหรับคู่กรณีที่มีความขัดแย้งในวรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีร่วมกันคือมนุษย์เช่นเดียวกัน วรรณกรรมทั้งสองเรื่องผู้เขียนได้สร้างโครงเรื่องให้เกิดความขัดแย้งขึ้นกับตัวละครเอกของเรื่อง คือ มอนซึ่งเป็นมนุษย์ในเรื่อง ชายน้ำและชายชรา เรื่องเล่าจากคอนผีหลง และเจืองซึ่งเป็นนกนางนวลในเรื่องการกลับมาของนกนางนวล มีการดำเนินเรื่องโดยให้ตัวละครประสบปัญหาในประเด็นเดียวกันทั้งสองเรื่อง คือการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำ

โขงของจีนและการระเบิดแก่ง นำมาซึ่งปัญหาโครงสร้างของระบบนิเวศ เป็นการจัดการโดยมนุษย์เป็นผู้ควบคุมที่ส่งผลกระทบต่อสรรพสิ่งและวิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง ตัวละครและตัวประกอบของทั้งสองเรื่องแสดงการให้เห็นถึงความพยายามอย่างยิ่งยวดในการต่อสู้กับวิกฤตปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ในการรุกล้ำธรรมชาติ ท่ามกลางมิตรภาพระหว่างตัวละครและนาฏกรรมแห่งชีวิตที่สะเทือนใจผู้อ่าน ตอนจบของเรื่องทั้งสองเรื่องมีการปิดเรื่องแบบปริศนาให้ผู้อ่านได้จินตนาการต่อไป การสร้างโครงเรื่องทั้งสองเรื่องนี้เป็นการสร้างเพื่อเสนอแนวความคิดและกระบวนทัศน์อันมีทั้งคุณและโทษที่มีต่อนิเวศวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง โดยวิถีของการมุ่งพัฒนาแม่น้ำโขงในนวนิยายทั้งสองเรื่องสะท้อนให้เห็นทั้งมิติการผสมผสานและขัดแย้งระหว่างภูมิปัญญากับการใช้เทคโนโลยีที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของทุกสรรพสิ่งในลุ่มน้ำโขง

2.2 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยการเล่าเรื่อง หมายถึงวิธีการที่ผู้เขียนเลือกแสดงเรื่องราวจากมุมใดมุมหนึ่ง สำหรับวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า ผู้เขียนมีวิธีการเล่าใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าแบบผู้รู้แจ้งรู้และสามารถบรรยายความรู้สึกนึกคิดของละครทุกตัว รู้ทุกสิ่งอย่างที่เกิดขึ้น วิธีการเล่าแบบนี้ผู้เล่าจะเล่าเหตุการณ์ทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มุมมองของตัวละครทุกตัว รวมทั้งการแทรกการวิจารณ์ แสดงความเห็น หรือแสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ หรือพฤติกรรมของตัวละคร วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล ผู้เขียนเล่าโดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 เรียกตัวละคร เช่น เรียกเด็กหนุ่มว่า “เขา” เรียกนกนางนวลว่า “เจือง” ในการเล่าเรื่องนี้จึงเป็นการถ่ายทอดแนวคิดด้วย บางประเด็นที่ปรากฏใน นวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากผีคอนหลง มีสื่อสารที่เชื่อมโยงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องนี้ได้ทำหน้าที่ในการสื่อสารความเป็นมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น การบอกเล่าบทบาทและสถานะของ “แม่น้ำโขง” หรือที่เรียกอีกชื่อว่า “แม่น้ำของ” ทำหน้าที่เป็นประดุจสายน้ำแห่งชีวิต หรือสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวที่มิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะการ “จับปลา” เท่านั้น แต่ทว่ายังช่วยให้ผู้คนสร้างชีวิตด้วยการ “ร่อนทอง” ด้วย ดังตัวอย่าง

> *...ตลอดเส้นทางขึ้นไปพากันตุง เขาพบเห็นความมีชีวิตชีวาของผู้คนและสายน้ำยามบ่ายเพราะมีคนพากันออกมาหาปลากันหลายคน บางคนเดินทอดแหอยู่ตามหาด บางคนตกสอดซ้อนกุ้งอยู่ตามฝั่งน้ำ บ้างปล่อยมองไหลอยู่*

บนเรือ หรือไม่ก็ใส่เบ็ดอยู่ตามเกาะแก่งหินผาเหนือบ้านเมืองกาญจน์ขึ้นมาไม่ไกลนัก เขาเห็นหญิงสาวหลายคนชักชวนเด็ก ๆ ออกมาร่อนหาทองอยู่ตามหาด ภาพที่เห็นทำให้เขานึกแปลกใจว่า ในยุคสมัยนี้แม่น้ำโขงยังพอมีทองเหลือให้คนออกมาร่อนหากันได้อีกเชียวหรือ หรือนี่คือสิ่งที่อุ๊ยคำเคยพูดอยู่เสมอว่าแม่น้ำโขงคือขุมทรัพย์อันยิ่งใหญ่ที่ไม่มีวันหมดสิ้น...

(Chanwibun, 2010, p. 52)

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กลายเป็นความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ว่า เมื่อใดที่มีนกนางนวลบินขึ้นมาจากปลายน้ำก็จะมีปลาบึกว่ายทวนแม่น้ำโขงขึ้นมาเนื่องจากปลาบึกมักเดินทางจากตอนล่างขึ้นมาวางไข่ในแม่น้ำโขง ดังตัวอย่างเช่น

“นานนับพันปีมาแล้วที่เราออกเดินทางขึ้นล่องมาตามแม่น้ำสายนี้” นางนวลเฒ่าเริ่มต้นเล่าถึงเรื่องราวของนกนางนวลผู้มีหน้าที่นำทางฝูงปลาบึกในแม่น้ำโขง “เรื่องราวของพวกเราถูกเล่าขานบอกต่อกันมาเคียงคู่กับปลาบึกอยู่เสมอว่า เมื่อใดที่มองเห็นนกนางนวลบินขึ้นมาจากปลายน้ำ นั่นหมายความว่าจะมีปลาบึกว่ายทวนแม่น้ำโขงขึ้นมา แม้พวกเราที่นี่จะเรียกแม่น้ำโขงว่าแม่น้ำล้านช้างก็ตาม” นกเฒ่าปรายตาขึ้นมองเจือง นกนางนวลหนุ่มที่บินขึ้นมาตามแม่น้ำโขงจากคอนผีหลงก่อนเอ่ยต่อไป “แต่พวกเราก็ภาคภูมิใจในภารกิจนี้”

(Chanwibun, 2012, p.15)

แนวความคิดเรื่องคติความเชื่อในมุมมองของชาวบ้านคนลุ่มน้ำโขงเห็นว่า การจับปลาบึกนั้นเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมานานแล้ว เป็นการสื่อสารให้เห็นว่ามนุษย์ให้ความเคารพยำเกรงต่อแม่น้ำโขง หรือจะเรียกว่ามีสำนึกอันดีงามต่อท้องน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของพวกเขา ดังจะเห็นได้จากความเชื่อว่าปลาบึกไม่ใช่ปลาธรรมดาทั่วไป ก่อนออกล่าปลาบึกจึงต้องมีพิธีกรรมก่อนเสมอ โดยเฉพาะคนหาปลาเชื่อว่า ปลาบึกเป็นปลาที่มีเจ้าของ มีภูตผีคุ้มครอง บ้างก็นับถือปลาบึกเป็นเสมือนปลาเทพเจ้าแห่งแม่น้ำโขง การจับปลาบึกช่วงปลายเดือนเมษายนถึงต้นเดือนมิถุนายน ประมาณ 6 สัปดาห์ ซึ่งต้องเริ่มต้นด้วย การบวงสรวงเทพยดาผู้คุ้มครองแม่น้ำโขง และเทพแห่งปลาบึก เพื่อขอจับ

ปลาบึกตามฤดูกาล เป็นพิธีกรรมอันในอดีต พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึก จะทำกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนที่จะเริ่มฤดูกาลจับปลาบึก โดยสังเกตจากธรรมชาติ คือ ดอกซอมพอ (ดอกหางนกยูง) บาน นกนางนวลบินมาเป็นกลุ่มก้อน ปลาเริ่มนำมาก่อน หลังจากนั้นปลาบึกก็จะตามมา จากมุมมองและการช่างสังเกตในธรรมชาติของมนุษย์นี้จึงเสมือนเป็นการถอดรหัสธรรมชาติ อันเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาที่มนุษย์เข้าใจปรากฏการณ์ของธรรมชาติ แล้วผูกโยงเข้าสู่การดำรงชีวิตด้วยการเตรียมตัวออกล่าปลาบึก ดังตัวอย่าง

> *...เมื่อปีที่แล้วเขายังเห็นอุ๊ยอินคำหัวเราะเริงร่าอยู่ในงานเฉลิมฉลองของหมู่บ้าน แกเป็นมือตีโหม่งให้กับวงสะล้อซอซึงของขบวนแห่ในวันสงกรานต์ โดยมีรถชักลากพระพุทธรูปไปตามถนนสายหลักของเมืองให้ชาวบ้านได้สรงน้ำเพื่อเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่เมือง ...และชวนไปทำบุญที่วัดพระแก้วพอถึงวันที่ 18 เมษายน อุ๊ยอินคำชวนเขาไปดูพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อปลาบึกที่พิพิธภัณฑ์ปลาบึกตรงหน้าวัดหาดใคร้ ซึ่งมีการทำพิธีบวงสรวงกันอย่างยิ่งใหญ่ทุกปีก่อนที่เหล่าพรานปลาบึกจะออกไหลมอง อีกสองวันต่อมา อุ๊ยอินคำพาเขาไปร่วมกับชาวบ้านวัดหลวงทำพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อผาถ่าน และทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ จนเขานึกแปลกใจว่าเหตุใดคนหาปลาแก่ ๆ คนหนึ่งจึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่าง ๆ มากมายถึงเพียงนี้ ทั้งที่เขาคิดว่ามีมากคนมองไม่เห็นถึงความสำคัญของประเพณีอันดีงามเหล่านี้อีกต่อไปแล้ว...*
>
> (Chanwibun ,2010, p.16)

> *....ดอกซอมพอบานเมื่อไหร่ ฤดูกาลล่าปลาบึกก็จะมาถึง .....ซอมพอก็ดอกหางนกยูงนั่นละ คนที่นี่เขาเรียกว่าดอกซอมพอ และจุดสังเกตอีกอย่างคือนกนางนวล อุ๊ยบอกว่าถ้าเห็นนกนางนวลบินขึ้นมาละก้อ พรานปลาจะเริ่มออกไหลมองบึกกันเพราะว่าปลาบึกจะตามฝูงนกนางนวลขึ้นมา*
>
> (Chanwibun, 2010, p.48)

กลวิธีในการเล่าเรื่องนี้นอกจากจะเล่าถึงวัฒนธรรมประเพณีแล้วผู้เขียนยังแทรกแนวคิดการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง แสดงให้เห็นว่า สิ่งมีชีวิตทุกชนิดล้วนมีสิทธิ์ในการร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรในนิเวศวิถีอย่างเท่าเทียมกัน ดังตัวอย่าง

“ชาวบ้านร่วมกันทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำโขง มีพระมาสวดพระพุทธมนต์เสร็จแล้วมีพิธีการสู่ขวัญเพื่อนำขวัญกลับมาสู่แม่น้ำโขงอีกครั้ง จากนั้นมีการดอกไม้ให้ล่องไหลไปตามสายน้ำ น่าเสียดายที่คนจีนไม่ได้เห็นการทำพิธีบูชาแม่น้ำในครั้งนี้ เพราะมันคงทำให้พวกเขาพอจะเข้าใจได้ว่า มนุษย์เราควรมีความเคารพศรัทธาแม่น้ำเฉกเช่นที่เราเคารพและศรัทธาในตัวเอง ...ครั้นทำพิธีจนเสร็จครูใหญ่ขอร้องให้ทุกคนช่วยกันเก็บขยะและทำความสะอาดผาฟ้า ให้สะอาดเอี่ยมเหมือนไม่เคยมีมนุษย์หน้าไหนได้ล่วงเกินมาก่อน จะคงเหลือไว้ก็เพียงป้ายผ้าผืนใหญ่ที่ขึงขึ้นกลางผาฟ้า ด้วยถ้อยความว่า “เคารพธรรมชาติและศรัทธาในความเท่าเทียมกันของมนุษย์”

(Chanwibun, 2010, pp.156-157)

แนวคิดการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง คุณค่าของสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงถึงกันในฐานะที่เป็นสิ่งแวดล้อมของกันและกัน เป็นการประจักษ์แจ้งตัวตนของสิ่งมีชีวิต ด้วยว่าทุกสรรพสิ่งล้วนมีคุณค่าในตัวเอง และมีความสัมพันธ์ในฐานะเป็นผู้ผลิตและฐานะเป็นผู้บริโภค ดังที่ Harding (2006, p.35) กล่าวว่า มนุษย์ไม่ควรเป็นสายพันธุ์ที่สูงส่งกว่าสิ่งอื่น และไม่มีสิทธิ์ที่จะบริหารจัดการหรือควบคุมสิ่งมีชีวิตอื่นในธรรมชาติ เพราะเราเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนสิ่งมีชีวิตเท่านั้น มนุษย์จึงควรตระหนักในความเป็นโลก ที่รวมทั้ง ผืนดิน ภูเขา ป่า อากาศ พืชและสัตว์ และให้ความเคารพต่อทุกสิ่งในฐานะสิ่งมีชีวิต ดังตัวอย่าง

...แม่น้ำที่ไหลไกลมาจากดินแดนหลังคาโลกแหล่งกำเนิดแห่งชีวิต กี่ช่วงตอนกันที่ถูกปิดด้วยกำแพงเขื่อน อย่างนี้แล้วจะมีน้ำที่ไหน หลงเหลือให้ไหลจนไปถึงทะเลจีนใต้ มันได้แต่นึกถึงเพื่อนปลาบึกและผู้คนท้ายน้ำด้วยความเศร้าเสียใจ จากความรู้สึกเศร้าเสียใจแปรเปลี่ยนเป็นความคุกรุ่นโกรธแค้นอยู่ในใจเจืองรู้สึกคับแค้นชิงชังจนนึกอยากจะทุบทำลายกำแพงเขื่อนให้ย่อยยับอับปาง แต่มันจะทำเช่นนั้นได้อย่างไรแม้ว่ามันจะมีเพื่อนนับหมื่นแสน ก็ยากจะทลายกำแพงอันแข็งแกร่งเหล่านี้ลงได้มันต้องใช้กำลังพลสักเท่าไหร่กันที่จะสามารถทำเช่นนั้นได้เจืองไม่แน่ใจเลย

(Chanwibun , 2012, p.145)

“ความสัมพันธ์ของปลากับหินผาเหล่านั้น พืชพรรณไม้น้ำที่เป็นอาหารของปลา ในเมื่อพืชพรรณเกิดขึ้นตามแก่งผา ตามดอนตามหาด ปลาจึงเข้ามาอาศัยหากิน และวางไข่ และเลี้ยงลูกจนเติบโตก่อนจะว่ายน้ำกลับไปตามน้ำ เพราะฉะนั้นเกาะแก่งหินผาจึงเป็นเหมือนกับบ้านของปลา และก็คงเป็นเหมือนแม่ที่คอยให้อาหารแก่พวกเราที่เป็นมนุษย์ ระเบิดแก่งหินก็เหมือนกับฆ่าแม่ของเรา

(Chanwibun, 2012, p. 119)

2.3 กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในนวนิยายในการดำเนินเรื่อง Manlikamat (2005, pp.111-112) กล่าวว่า ตัวละครคือผู้มีบทบาทในเนื้อเรื่อง ตัวละครอาจเป็นคนหรือเทียบเท่าคนก็ได้ ตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์ (หรือใกล้เคียงที่สุด) แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงคนใดคนหนึ่ง มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นบุคคลจริงในจดหมายเหตุ ตัวละครจึงเป็นผู้ดำเนินเรื่องโดยแสดงถึงลักษณะต่างๆ 2 กลวิธี คือ ผู้แต่งบรรยายเอง และตัวละครในนวนิยายกล่าวเองในบทสนทนา Tailangkha (2017, pp.77-81) กล่าวถึงการนำเสนอความรู้สึกและความคิดของตัวละคร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครมากขึ้น วิธีการที่จะถ่ายทอดคำพูด ความคิดและความรู้สึกของตัวละครมีหลายแบบ เช่น ผู้เล่าเรื่องสรุปความคำพูดหรือความคิดของตัวละครหรือรายงานผู้อ่าน อาจใช้บทพูดเดี่ยวในใจหรือกระแสสำนึก หรือวิธีที่ผู้เล่ายกคำพูดของตัวละครอาจเป็นการยกคำพูดของตัวละครมานำเสนอโดยตรงก็ได้

วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานติ์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้ตัวละครเป็นผู้นำเสนอทัศนะหรือแนวคิด โดยในการนำเสนอแนวคิดผ่านตัวละครผู้เขียนจะค่อย ๆ แทรกไว้ในการดำเนินเรื่องของตัวละคร โดยที่การนำเสนอแนวคิดผ่านตัวละครซึ่งจะมีทั้งเป็นการเสนอแนวคิดผ่านกระแสสำนึกของตัวละครและการเสนอแนวคิดผ่านบทสนทนาของตัวละครปะปนกันไป ดังตัวอย่าง

...เจืองหวนคิดไปถึงห้วงยามที่มันกำลังเดินอยู่บนหากดอนแวงเกาะดอนขนาดใหญ่บริเวณหน้าวัดหาดไคร้ เฝ้ามองดูปลาบึกทั้งคู่ถูกหามขึ้นไปบนฝั่งและลับหายไปกับถนนหนทางของเมืองเชียงของ มันคาดเดาไม่ถูกว่าปลาบึกคู่นั้นจะถูกนำพาไปแห่งหนใด

(Chanwibun, 2012, p. 17)

แนวคิดการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง ที่เห็นว่าวิทยาการการขยายพันธุ์ปลาบึกเป็นผลมาจากการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ได้ประสบความสำเร็จ แต่ในแง่ของคุณค่าของชีวิตนั้น การตักตวงผลประโยชน์จากชีวิตปลาบึกด้วยการรีดไข่ เกิดจากมุมมองที่เห็นว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือกำเนิดมาเพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ คุณค่าของสรรพสิ่งถูกกำหนดเพื่อมนุษย์ การจับสัตว์เพื่อการวิจัยและทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่อ้างว่าการกระทำเพื่อดำรงหรือขยายเผ่าพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต อีกมุมมองถือเป็นการทารุณสัตว์เพื่อผลประโยชน์ของมนุษย์ การจับสัตว์จึงไม่ได้เป็นเพียงเพื่อปัจจัยการดำรงชีวิตที่สำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ แต่รวมไปถึงการเอาชนะ การควบคุมธรรมชาติ การคุกคามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ด้วย ดังตัวอย่าง

> *...พวกเขาช่วยกันจับยึดให้ปลาบึกพลิกร่างหลายท้อง ครู่ต่อมาใครคนหนึ่งก็ขึ้นไปนั่งทับบนท้องของปลา กดคลึงบริเวณท้องแล้วพยายามรีดไข่ออกมาใส่ในอ่างพลาสติกขนาดใหญ่ ถึงตอนนี้เด็กหนุ่มก็ออกอาการพะอืดพะอมขยักขย้อนในช่องท้องและรู้สึกขมปร่าในปาก เขารีบเบือนหน้าหนีและถอยออกมา พาตัวเองกลับขึ้นมายังรถจักรยานที่จอดพิงรั้วเอาไว้ เขาลากจูงมันออกมาด้วยความรู้สึกว่าตัวเองคิดผิดที่อยากเห็นการรีดไข่ปลาบึก ความจริงเขาไม่น่ามาดูเลย ถึงแม้ปลาบึกมันจะใกล้ตายแล้วก็ตาม แต่พอเห็นเช่นนี้มันทำให้เขาอดรู้สึกสงสารมันไม่ได้ ...การได้เห็นชะตากรรมของปลาใหญ่ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ตัวนี้ ทำให้เขาอดนึกถึงเกาะแก่งหินผาในแม่น้ำโขงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นในนามของอะไรก็แล้วแต่ สำหรับเขาแล้วชะตากรรมของแม่น้ำโขง เกาะแก่งหินผา หรือปลาบึกก็คงไม่ได้แตกต่างกันมากนัก เมื่อได้รู้ว่ายังมีผู้คนอีกมากมายที่กำลังจับตาจ้องมองดูอยู่อย่างหื่นกระหาย*
>
> (Chanwibun, 2010, p.126)

ตัวละคร “อุ๊ยอินคำ” ในเรื่องสายน้ำและชายชรา:เรื่องเล่าจากผีคอนหลง ช่วยสนับสนุนแนวคิดในการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง เป็นความพยายามปรับเปลี่ยนสำนึกให้กับผู้อ่านให้หันมารักษ์และหวงแหนธรรมชาติและนิเวศวิถีด้วยการแสดงตัวตนชัดเจนในเรื่องสำนึกที่ดีงาม เห็นได้จากการลุกมาประกาศตนยอมตาย เพื่อขัดขวางมิให้มีการระเบิดแก่งหินในแม่น้ำโขง

...ถ้ามันมาระเบิด ผมจะไปนั่งให้มันระเบิดพร้อมกับมะหินมะผาพวกนั้น เพราะมะหินมะผามันเป็นชีวิตของเรา เป็นชีวิตของทุกคน

(Chanwibun, 2010, p.118)

รวมถึงการที่อุ๊ยอินคำเฝ้าฝันว่าแม้ตายไปแล้วก็ยังอยากเกิดมาเป็นปลาบึกเพื่อปกปักษ์รักษาแม่น้ำโขงดังข้อความว่า ....บางทีข้าอาจกลับมาอยู่ที่นี่ก็ได้ กลับมาเกิดเป็นปลาบึกอีกครั้งหนึ่ง ข้าจะได้คอยดูแลปกป้องน้ำของอยู่ที่นี่

(Chanwibun, 2010, p.131)

สำนึกอันดีงามของตัวละครที่มีต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขง จึงไม่ได้สื่อผ่านแต่วิธีการชูป้ายประท้วงคัดค้าน ยอมตาย ด้วยจิตวิญญาณที่กล้าแกร่งของอุ๊ยอินคำเท่านั้น แต่สำนึกของชายชรายังเปี่ยมด้วยคุณค่า สื่อสะท้อนถึงแนวทางของการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผ่านระบบและกลไกของกลุ่มอนุรักษ์ชาวบ้านกับนักวิจัยชุมชน “อุ๊ยอินคำ” ส่งสารผ่านตัวละครชื่อ “มอน” หลานชายในเรื่องด้วยบทบาทสถานะการศึกษา กับคนรุ่นใหม่ได้อย่างน่าสนใจ ดังข้อความว่า

สองตาหลานเข็นรถเข้ามาจอดในบ้านและร่วมกินอาหารกับหนุ่ม ๆ ที่มาอยู่ช่วยครูใหญ่ทำงานอนุรักษ์แม่น้ำโขงในนามของกลุ่มรักษ์เชียงของ “วันพูกทางผมจะมีการประชุมเรื่องความก้าวหน้าของโครงการสร้างเขื่อนกับระเบิดแก่ง อยากให้ลุงอินคำมาร่วมด้วย ผมจะเชิญลุงขึ้นพูดด้วย” ครูพูดขึ้นหลังเสร็จสิ้นมื้ออาหาร “วันพูกหรือจัดประชุมที่ไหนครับ” “ที่ทิชเช่อร์แคมป์ครับตอนเก้าโมงเช้า” “ได้ครับผมจะไป” แกรับปาก

(Chanwibun, 2010, p. 101)

กลุ่มอนุรักษ์กับชาวบ้านเข้าร่วมกันต่อต้านคัดค้านการระเบิดแก่งจึงยังคงรักษาคอนผีหลงไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ .....เด็กหนุ่มได้ยินเสียงประกาศชื่อของอุ๊ยคำ และมองเห็นชายชรายืนและเดินตัวงอขึ้นไปนั่งหน้าบนเวที มีนักข่าวหลายคนกรูกันเข้าไปถ่ายรูป และถ่ายวีดีโอเพื่อบันทึกช่วงเวลาที่สำคัญไว้

(Chanwibun, 2010, pp.116-117)

การชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนลุ่มน้ำโขง จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิธีคิดของผู้คนในสังคม เพราะวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ต้องพึ่งพาปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและนักเขียนเป็นสมาชิกของสังคมด้วย

ผู้เขียนใช้ตัวละครนำเสนอแนวคิดการมองโลกตามความเป็นจริงและสรรพสิ่งโดยผ่านบทสนทนาประกอบด้วยปรากฏดังเช่นบทสนทนาระหว่าง “เจือง” นกนางนวลหนุ่มกับ “เทียน” นกนางนวลเฒ่า เป็นการนำเสนอวิกฤติปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และผลจากการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ ดังข้อความว่า

> *“ข้าเพิ่งตระหนักรู้ถึงพิษภัยของกำแพงหินนั่นก็ยามนี้เอง ข้าคิดถึงเพื่อนที่อยู่ท้ายน้ำแล้วรู้สึกเครียดแค้นแทนพวกเขาไม่ได้ เพียงแค่กำแพงเขื่อนแห่งเดียวก็แทบจะทำให้มวลชีวิตอับปางกันหมดแล้ว แต่นี่กลับมีมากมายเหลือเกิน ท่านมองดูแม่น้ำยามนี้สิ ข้าไม่กล้าจินตนาการถึงอนาคตเลย” เจืองพูดขึ้นด้วยความรู้สึกเศร้ารันทด “ข้าเข้าใจว่าเจ้ารู้สึกอย่างไร แต่เราจะทำอย่างไรได้เล่า”*
>
> (Chanwibun, 2012, p.151)

> *“ช่างมันเถอะความจริงแล้วฉันไม่ได้คิดอยากหาคำตอบจริงจังนัก เพราะถึงอย่างไรมันก็เป็นเรื่องของมนุษย์ หากแต่สิ่งที่พวกเขาทำไม่ก่อผลกระทบต่อชีวิตอื่นก็คงจะดี แต่ถ้าหากสิ่งที่พวกมนุษย์ทำมีผลกระทบต่อดิน น้ำ ฟ้าและอากาศแล้ว ชีวิตเล็ก ๆ อย่างพวกเราคงจะลำบาก” เจืองพูดด้วยความรู้สึกเศร้าสลด*
>
> (Chanwibun, 2012, p.17)

ผู้แต่งให้นกนางนวล “เจือง” แสดงแนวความคิดการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่งด้วยจิตสำนึกความรักในระบบนิเวศของลุ่มน้ำโขง สำนึกของความรู้สึกที่ดีมีความห่วงใยผลกระทบของระบบนิเวศ ที่มาจากความเจริญและการพัฒนาเทคโนโลยีของมนุษย์ เป็นการชี้ให้เห็นถึงปัญหาของชุมชนลุ่มน้ำโขง ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจวิธีคิดของผู้คนในสังคม เพราะวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ต้องพึ่งพาปัจจัยแวดล้อมทางสังคมและนักเขียนเป็นสมาชิกของสังคมด้วย

กล่าวโดยสรุป กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า มีการใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิด 3 กลวิธี คือ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านการเล่าเรื่องและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขง ของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล พบว่า สิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์วรรณกรรมคือความคิด ความเชื่อที่เชื่อมโยงกับภาษาและเรื่องเล่ารวมทั้งจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึก Praditatsanee (2016, p. 538) กล่าวว่า สิ่งเหล่านี้คือองค์ประกอบที่มีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม กระบวนทัศน์ใหม่ที่มองว่ามนุษย์เป็นเพียงสมาชิกหนึ่งในชุมชนแห่งสรรพชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอิงอาศัยสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ และจำเป็นต้องเคารพกฎเกณฑ์ของชุมชนและสิทธิการดำรงอยู่ของสมาชิกอื่นๆ ตัวบทวรรณกรรมสิ่งแวดล้อมเน้นถึงความสำคัญของการเริ่มแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับความรู้สึกและจิตใจก่อน

Sankhaphanthanon (2013, p. 91) กล่าวว่า มนุษย์มีกระบวนทัศน์หรือระบบความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แสดงถึงความสำนึกและตระหนักรู้ในสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการเคารพและเกื้อกูลต่อชีวิตอื่นรวมถึงสำนึกที่จะธำรงรักษาสายสัมพันธ์ดังกล่าวให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตามวิถีคิดและภูมิปัญญาแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขง ของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล มีความสอดคล้องกับ Thatsakhon and Sortip (2018) ได้เขียนถึงสำนึกนิเวศที่ถูกนำเสนอผ่านนวนิยายเรื่องสายน้ำและชายชราเรื่องเล่าจากคอนผีหลง ซึ่งปรากฏสำนึกนิเวศหลัก 2 ประการคือ สำนึกนิเวศที่เป็นภัยต่อธรรมชาติและสำนึกนิเวศที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ แนวคิดและกลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขง ของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล มาจากอุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากลุ่มน้ำโขง ลักษณะแนวคิดและวิธีการนำเสนอที่ช่วยกระตุ้นเตือนและสร้างจิตสำนึกให้กับผู้อ่านให้ได้ปรับมุมมอง และใส่ใจในคุณค่า พร้อมที่จะร่วมแก้ไขวิกฤติปัญหา ที่เกิดจากการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงได้ ลักษณะของแนวคิดมีดังนี้

วรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรม ได้นำเสนอแนวคิดไว้ 3 แนวคิดดังนี้ คือ การมองโลก ประกอบด้วย การมองโลกตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งและการมองเห็นคุณค่าของชีวิตและสรรพสิ่ง วิถีวัฒนธรรมและคติความเชื่อ และวิถีธรรมชาติ แนวคิดทั้งหมดนี้จะก่อให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรหรือสรรพสิ่งอื่นขึ้น

กลวิธีการนำเสนอในวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรม ได้นำเสนอกลวิธีไว้ 3 กลวิธี ดังนี้คือ กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านโครงเรื่อง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยการเล่าเรื่อง และกลวิธีการนำเสนอแนวคิดโดยผ่านตัวละคร กลวิธีการนำเสนอแนวคิดทั้ง 3 กลวิธี นี้ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นท่าทีของผู้แต่งได้จากวรรณกรรมนวนิยายนิเวศวิถีลุ่มน้ำโขงทั้งสองเรื่องคือ สายน้ำและชายชรา : เรื่องเล่าจากคอนผีหลง และการกลับมาของนกนางนวลของวุฒิศานต์ จันทร์วิบูล จึงนับได้ว่านวนิยายทั้งสองเรื่องนี้มีคุณค่าที่จะช่วยสร้างจิตวิญญาณให้มนุษย์รักและรักษาระบบนิเวศให้คงอยู่ร่วมกับความเจริญของสังคมอย่างเกื้อกูล

References

Bunprakop, P. (1996). **Kan khian sangsan rueangsan-nawaniyai** (In Thai) [Writing the creative short story and novel]. Bangkok. dokya.

Chanwibun, W. (2010). **Sainam lae chai chara rueang lao chak khon philong** (In Thai) [Stream and Old Man: a tale from channel of ghost]. Bangkok: Penthai Pubishing.

Chanwibun, W. (2012). **Kan klap ma khong nok nangnuan** (In Thai) [Returning of Seagull] Bangkok: Roopchan.

Harding S. (2006). **Animate Earth : Science,Intuition and Gaia.** Bangkok. Suanngoen mi ma.

Manlikamat, K. (2000). **Wannakhadi wichan** (In Thai) [Literary criticism]. (10th ed.). Bangkok. Ramkhamhaeng University.

Manlikamat, K. (2005). **Wannakhadi wichan** (In Thai) [Literary criticism] (12 rd ed.). Bangkok. Ramkhamhaeng University.

Nukunkit, S. (2000). **Wannakam thai patchuban** (In Thai) [Thai literature]. Bangkok. S.R Printing.

Praditthatsanee, D. (2016). **Phinit panha singwaetlom phan mummong wannakam Amerikan ruamsamai** (In Thai) [Examining environmental problems through the perspective of contemporary American literature]. Bangkok : Chulalongkorn University.

Sangkhaphanthanon, T. (1996). **Wannakamwichan** (In Thai) [Literary criticism]. Pathumthani: Nakorn Publisher.

Sangkhaphanthanon, T. (2010). **Wannakam wichan choeng niwet : wathakam thammachat lae singwaetlom nai wannakam thai** (In Thai) [Ecological criticism literature: natural discourse and Environment in Thai literature] (Doctoral disertation). Narasuan University, Phitsanulok.

Sangkhaphanthanon, T. (2013). **Wannakhadi sikhiao krabuanthat lae wathakam thammachat nai wannakhadi thai** (In Thai) [Green literature, paradigms and natural discourses in thai literature]. Pathumthani: nakorn.

Tailangkha, S. (2017). **Sat lae sin haeng kan lao rueang** (In Thai) [The science and art of storytelling]. Bangkok: Kasetsart Universty.

Thatsakorn Y. & Sorthip, M. (2018). **Samnuek niwet lummaenamkhong nai nawaniyai sainam lae chaichara : rueanglao chak khonphilong** (In Thai) [Ecological Conscience the Mekong River in novel] Humanities and Social Sciences, 35 (3), 90-113.

Thepphayasuwan, B. (1996). **Waen wannakam** (In Thai) [Critical Viewpoint]. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.

Thiansawangchai, S. (2017). **Suan lang ban : kanyiaoya khong thammachat lae theknoloyi nai thana tuarai** (In Thai) [Suanlangban : Healing of Nature with Technology as the Villain]. Humanities Journal, 24 (1), 274-301.